Kan de echte bedelaar nu opstaan aub?

Pascal DEBRUYNE, *Docent en onderzoeker aan Odisee hogeschool, Kenniscentrum Gezinswetenschappen en Onderzoekscentrum Sociaal Werk*
Harm DELEU, *Docent en onderzoeker aan Odisee hogeschool opleiding sociaal werk en onderzoekscentrum sociaal werk & AP Hogeschool*
Mieke SCHROOTEN, *Docente en onderzoekster sociaal werk aan Odisee hogeschool en Universiteit Antwerpen*

I - KIJKEN NAAR BEDELEN DOOR DE LENS VAN DENIZENSHIP EN SUPERDIVERSITEIT

Inleiding

1. Bedelarij wordt al decennialang omgeven door hardnekkige stereotypen en morele categorieën die het publieke debat en het beleid diepgaand beïnvloeden. Mensen die bedelen – en vooral Roma-bedelaars – worden vaak geassocieerd met criminele netwerken: verhalen over kinderen die gedrogeerd zouden worden om medelijden te wekken, of groepen die elke ochtend met dure auto's worden afgezet op strategische plekken in de stad, doen hardnekkig de ronde. Dergelijke verhalen circuleren breed, maar blijven zelden empirisch onderbouwd (Friberg, 2018; van Baar, 2011). Tegelijk leeft het idee dat bedelen een bewuste keuze zou zijn, of dat inkomsten voornamelijk besteed worden aan alcohol of drugs.

2. Deze beeldvorming staat op gespannen voet met empirisch onderzoek. Studies tonen aan dat de meerderheid van de mensen die bedelen zich in situaties van uitgesproken kwetsbaarheid bevindt, en inkomsten in de eerste plaats aanwendt voor basisbehoeften zoals voedsel en onderdak (Schrooten et al., 2023). Bedelen verschijnt daarbij niet als een geïsoleerde praktijk, maar als een strategie binnen bredere trajecten van armoede, uitsluiting en beperkte toegang tot alternatieven. Bovendien is de groep mensen die bedelt allesbehalve homogeen. Reeds sinds de jaren 1990 wordt gewezen op verschuivingen in het profiel van mensen in de bedelarij, met een toenemende aanwezigheid van mobiele EU-burgers en transnationale gezinnen, terwijl ook Belgische burgers en andere groepen zichtbaar blijven (Clé & Adriaenssens, 2007).

Tegen deze achtergrond stellen we dat bedelarij in Brussel niet enkel begrepen moet worden als een sociaal fenomeen, maar ook als een analytisch toegangspunt tot fundamentele vragen over lidmaatschap van de samenleving en de effectieve toegang tot sociale grondrechten. Hoewel sociale rechten – zoals het recht op arbeid, sociale bijstand, huisvesting, onderwijs en gezondheidszorg – in principe beschikbaar zijn, blijkt hun realisatie in de praktijk ongelijk, ook voor wie er formeel recht op heeft. Net die spanning tussen formele rechten en feitelijke toegang tot sociale grondrechten staat centraal in dit artikel.

3. Om die spanning te analyseren, bouwen we voort op het concept "denizenship" (Turner, 2016; Samyn, 2024), dat verwijst naar het uitgesloten blijven van rechten en sociale voordelen van de welvaartstaat die samenhangen met formeel burgerschap. Het betreft niet alleen migranten in precair en onwettig verblijf die geen beroep kunnen doen op reguliere welvaartsvoorzieningen, maar ook staatsburgers die hun rechten niet opnemen of ervan uitgesloten blijven (Dewanckel et al., 2022). In het verlengde hiervan richten we ons in deze bijdrage op posities tussen volwaardig burgerschap en volledig denizenship: mensen die wel aanwezig zijn in de stad en er vaak actief aan bijdragen, maar geen of slechts gedeeltelijk toegang hebben tot de rechten en beschermingsmechanismen die met volwaardig burgerschap gepaard gaan. In deze bijdrage gebruiken we dit begrip niet louter als aanduiding van tussencategorieën tussen burgerschap en uitsluiting, maar als een analytisch kader om te begrijpen hoe toegang tot grondrechten in de praktijk wordt georganiseerd. Het concept maakt het mogelijk om voorbij een dichotomie van in- of uitsluiting te kijken en zicht te krijgen op de mechanismen die maken dat rechten formeel bestaan, maar in de praktijk slechts gedeeltelijk, voorwaardelijk of tijdelijk toegankelijk zijn. *Denizenship* maakt zo niet alleen gradaties zichtbaar, maar ook hoe deze gradaties institutioneel tot stand komen.

4. We combineren dit perspectief met het kader van superdiversiteit (Vertovec, 2007, 2022) als een manier om niet alleen verschillen in herkomst te vatten, maar vooral ook uiteenlopende posities in termen van toegang tot arbeid, sociale bescherming en institutionele erkenning zichtbaar te maken, die samenhangen met het verblijfsrecht van personen en dito voorwaarden, scholing, lokale netwerken enz. De centrale these van dit artikel luidt dan ook als volgt: bedelarij in Brussel maakt een spectrum van posities zichtbaar waarin sociale grondrechten formeel bestaan, maar in hun toegang en concrete invulling gradueel, voorwaardelijk en ongelijk worden toegekend, waardoor verschillende vormen van denizenship ontstaan. Met "spectrum" verwijzen we naar verschillen in de mate waarin grondrechten effectief toegankelijk zijn, evenals naar de voorwaarden waaronder deze toegang tot stand komt.

5. Onze analyse is gebaseerd op 66 interviews met mensen die bedelen in Brussel. Deze interviews kwamen tot stand via twee complementaire trajecten. Enerzijds werden gesprekken gefaciliteerd door straathoekwerkers, die door hun langdurige aanwezigheid en vertrouwensrelaties een belangrijke toegangspoort vormden tot mensen die bedelen. Anderzijds ontstonden gesprekken tijdens systematische wandelingen van twee onderzoekers langs plaatsen waar bedelarij zich voordoet, zoals metrostations en centrale lanen. Deze combinatie maakte het mogelijk om zowel dieper in te gaan op individuele trajecten als een breed spectrum aan situaties en profielen te bereiken, inclusief mensen die minder of niet in contact staan met hulpverlening. Tegelijk laat deze aanpak toe om verschillen in toegang tot rechten en institutionele trajecten systematisch met elkaar te vergelijken. De empirische bevindingen werden bovendien voortdurend getoetst aan inzichten uit kwantitatief onderzoek vanuit de KU Leuven (Adriaenssens & Soare, 2023), gesprekken met sociale professionals (zie Debruyne et al, 2026), en bestaande literatuur over bedelarij, dakloosheid en migratie in Brussel.

Het artikel is als volgt opgebouwd. In een eerste deel werken we het concept denizenship uit en verbinden we dit expliciet met een grondrechtenkader. Vervolgens analyseren we de superdiverse realiteit van mensen die bedelen in Brussel, met aandacht voor verschillen in trajecten, mobiliteit en toegang tot rechten. Daarna onderscheiden we vier profielen van denizenship, die laten zien hoe bedelarij zich op verschillende manieren verhoudt tot arbeid

en andere sociale grondrechten. Tot slot keren we in de conclusie terug naar de vraag wat bedelarij zichtbaar maakt over de werking en de grenzen van grondrechten in een superdiverse stad.

Sectie 1 - Naar bedelen kijken door de lens van denizenship

6. Waar klassieke opvattingen van burgerschap (*citizenship*) vertrekken vanuit een scherp onderscheid tussen burgers en niet-burgers, vertrekt denizenship net vanuit het idee dat lidmaatschap van de politieke gemeenschap in toenemende mate gradueel, gefragmenteerd en voorwaardelijk is (Collet, 2013; Friberg et al., 2025; Misje, 2022; Samyn, 2024; Tyldum & Friberg, 2023). Denizenship verwijst in die zin niet naar een formele juridische status, maar naar de feitelijke uitsluiting van toegang tot bescherming, participatie en erkenning.

Turner (2016) omschrijft denizenship in relatie tot zowel een gebrek aan volwaardig verblijfsrecht als bredere processen van erosie van burgerschap. In die context onderhouden individuen vaak slechts dunne en gefragmenteerde banden met de publieke sfeer. Steeds meer mensen bevinden zich niet volledig buiten, maar evenmin volwaardig binnen het systeem van rechten en bescherming. Burgerschap verschijnt daardoor minder als een stabiel en omvattend statuut en meer als een gelaagd en gedeeltelijk pakket van rechten dat in tijd en ruimte kan verschuiven (zie ook Nash, 2009; Nyers, 2018). Een denizenship-perspectief maakt het mogelijk om deze gelaagdheid niet louter descriptief te benoemen, maar te analyseren hoe en onder welke voorwaarden rechten in de praktijk toegankelijk worden gemaakt.

In de Europese context wordt dit bijzonder zichtbaar in migratie- en verblijfsregimes die wel mobiliteit binnen de EU toelaten, maar in de lidstaten sociale rechten beperken of conditioneren. Zo impliceert het recht op vrij verkeer van Unieburgers formele inclusie, maar blijft die inclusie vaak beperkt tot mobiliteit en wordt zij niet noodzakelijk gevolgd door toegang tot sociale bescherming. In de praktijk worden rechten gekoppeld aan voorwaarden zoals arbeidsparticipatie, administratieve inschrijving bij de gemeente of het beschikken over voldoende bestaansmiddelen (Collet, 2013; Misje, 2022; Tyldum & Friberg, 2023).

7. Vanuit een grondrechtenperspectief betekent dit dat rechten niet alleen formeel verdeeld zijn, maar ook in hun toegang en invulling gradueel functioneren. Rechten zoals maatschappelijke dienstverlening, bescherming tegen willekeur, gezinsleven of toegang tot zorg worden in de praktijk sterk afhankelijk van elementen zoals verblijfsstatuut, administratieve inschrijving, arbeidsparticipatie en toegang tot huisvesting (Collet, 2013; Fekete, 2014; Nash, 2009). Rechten zijn met andere woorden niet simpelweg “aanwezig” of “afwezig”, maar vaak slechts gedeeltelijk realiseerbaar.

Naast deze kloof tussen juridische regel en de feitelijkheid is er nog de ‘non take-up'. Rechten ontbreken niet alleen juridisch, maar blijven ook feitelijk onbenut door complexe procedures, gebrek aan informatie, institutionele drempels, stigma en wantrouwen tegenover diensten (Dewanckel et al., 2022). Ook formeel burgerschap kan dus samengaan met verregaande uitsluiting, terwijl omgekeerd mensen zonder volledig statuut soms toch op beperkte en gefragmenteerde wijze toegang krijgen tot bepaalde voorzieningen. In die zin wordt burgerschap “ontbundeld”: sommige rechten blijven formeel bestaan, maar blijken in de praktijk ontoegankelijk of ontoereikend (Dewanckel et al., 2022; Turner, 2016). Denizenship maakt het mogelijk om deze spanning analytisch te vatten. Het perspectief verschuift de

aandacht van de vraag *wie* rechten heeft naar de vraag *hoe* rechten effectief toegankelijk worden gemaakt, en voor wie. Daarmee worden niet alleen gradaties van toegang zichtbaar, maar ook de mechanismen die maken dat rechten selectief toegankelijk, tijdelijk, uitgesteld of slechts gedeeltelijk realiseerbaar zijn.

8. Toegepast op bedelarij betekent dit dat de betrokken personen niet eenvoudigweg als "buitenstaanders" kunnen worden begrepen. Het gaat om uiteenlopende groepen die elk op hun manier in de stad aanwezig zijn, maar geconfronteerd worden met verschillende combinaties van voorwaarden die hun toegang tot rechten structureren. Het betreft onder meer mobiele EU-burgers zonder referentieadres die uitgesloten zijn van sociale bescherming, circulerende gezinnen die zich periodiek in de stad bevinden, maar ook Belgische burgers en langdurige residenten die door een combinatie van verlies van werk, gezondheidsproblemen, schulden of relationele breuken wegzakten uit een eerder stabiele positie. Deze uiteenlopende trajecten wijzen niet op één vorm van uitsluiting, maar op verschillende vormen en gradaties van denizenship.

Wat deze posities met elkaar gemeen hebben, is dat toegang tot grondrechten niet vanzelfsprekend is, maar georganiseerd wordt via een samenhang van institutionele voorwaarden, beleidskaders en praktische drempels. In toepassingen binnen lokaal beleid en praktijken worden deze voorwaarden bovendien niet neutraal toegepast, maar geïnterpreteerd via specifieke frames die bepaalde uitingen van armoede, zoals bedelarij, eerder benaderen als overlast dan als een uitdrukking van bestaansonzekerheid. Stereotiepe voorstellingen van mensen die bedelen – als "oplichters", "slachtoffers van bendes", "verslaafden" of "mensen die niet willen werken" – functioneren in die zin niet alleen als culturele representaties, maar ook als ordenende frames die beleidskeuzes en interventielogica sturen (Dean & Gale, 1999; van Baar, 2011). De manier waarop bedelarij wordt geframed, beïnvloedt in belangrijke mate welke reactie als legitiem geldt: ondersteuning, tolerantie, regulering of repressie. Daarmee verschuift het debat al snel van een sociale benadering naar een veiligheids- of criminaliseringslogica.

Ook in andere Europese contexten is beschreven hoe beleidsmakers bedelarij minder benaderen als symptoom van structurele uitsluiting en meer een kwestie van openbare orde (Borevi, 2023; Friberg et al., 2025; Pleysier, 2015). Vanuit een denizenship-perspectief maakt deze verschuiving zichtbaar hoe toegang tot grondrechten niet enkel juridisch wordt bepaald, maar ook afhankelijk is van de wijze waarop sociale problemen beleidsmatig worden geïnterpreteerd en geproblematiseerd (Dean & Gale, 1999).

Sectie 2 - De superdiverse realiteit van bedelarij

9. De vaststelling dat er geen 'typische bedelaar' bestaat, vormt het vertrekpunt voor dit deel. Zowel internationaal als in de Brusselse context tonen studies aan dat mensen die bedelen sterk van elkaar verschillen wat betreft leeftijd, nationaliteit, gezinssituatie, migratiegeschiedenis en verblijfsstatus. Het gaat om een diverse groep: zowel langdurige bewoners als tijdelijke migranten, gezinnen en alleenstaanden, en zowel mensen voor wie bedelen een hoofdinkomen vormt als mensen die dit slechts sporadisch doen (Misje, 2022; Schrooten et al., 2026b; Tyldum & Friberg, 2023). In veel gevallen gaat het om mensen die uitgesloten zijn van reguliere arbeid, sociale bescherming en huisvesting (Groen et al., 2023).

Ook in ons onderzoek komt deze heterogeniteit duidelijk naar voren. Mensen die bedelen vormen geen eenduidige groep. Ze bevinden zich in uiteenlopende levenssituaties, waarin verschillende kwetsbaarheden samenkomen en elkaar versterken. De trajecten die uit de interviews naar voren komen, worden vaak gekenmerkt door onzekerheid en het ontbreken van een langetermijnperspectief. Een aanzienlijk deel van de mensen die in Brussel bedelt, bestaat uit mobiele Unieburgers, vooral afkomstig uit Oost-Europa, met een prominente aanwezigheid van Roemeense respondenten. Dit sluit aan bij andere studies die wijzen op een sterke vertegenwoordiging van deze groep binnen de bredere populatie van dak- en thuisloze EU-burgers (Adriaenssens et al., 2025; Adriaenssens & Soare, 2023; Ahmad & Busch-Geertsema, 2024). Tegelijk blijkt deze groep intern sterk gedifferentieerd, met variatie in onder meer migratietrajecten, gezinssituaties en toegang tot middelen.

10. Die diversiteit kan slechts gedeeltelijk begrepen worden via klassieke categorieën zoals nationaliteit of etniciteit. Daarom is het concept superdiversiteit relevant. Superdiversiteit, geïntroduceerd door Steven Vertovec (2007, 2022), verwijst naar de toenemende complexiteit van diversiteit in hedendaagse samenlevingen, vooral die gevormd door recente migratie. In tegenstelling tot traditionele benaderingen die zich voornamelijk richten op etniciteit of nationaliteit, benadrukt Vertovec (2022) dat diversiteit vorm krijgt via het samenspel van meerdere dimensies – waaronder migratiekanaal, verblijfsstatuut, religie, arbeidsmarktpositie, gender, leeftijd en ruimtelijke inbedding.

Het gaat daarbij niet enkel om méér diversiteit, maar om nieuwe, fijnmazige configuraties van kenmerken die sociale verhoudingen en ongelijkheden vormgeven (Vertovec, 2022). Zelfs binnen groepen die op basis van één categorie als homogeen worden gezien, kunnen aanzienlijke interne verschillen bestaan

Dit wordt duidelijk binnen de groep van mensen uit Roemenië die bedelen in Brussel. Hoewel zij vaak als één categorie worden gepercipieerd, gaat het in de praktijk om uiteenlopende posities die verschillen naargelang verblijfsstatuut, gezinssituatie, gezondheidstoestand en mate van lokale inbedding. De ogenschijnlijk gedeelde herkomst verhult zo een belangrijke interne differentiatie.

11. In deze bijdrage gebruiken we superdiversiteit niet louter descriptief, maar als analytisch instrument om uiteenlopende posities van denizenship zichtbaar te maken. De diversiteit die we empirisch vaststellen weerspiegelt immers ook verschillen in toegang tot sociale rechten en in de voorwaarden waaronder deze toegang tot stand komt. Vanuit het perspectief van denizenship maakt een superdiverse benadering zichtbaar dat mensen die bedelen uiteenlopende posities innemen binnen eenzelfde stedelijke context. Het gaat daarbij niet om één uniforme vorm van uitsluiting, maar om een gelaagd veld van posities, gekenmerkt door verschillende gradaties en vormen van toegang tot rechten.

Deze vaststelling vormt het vertrekpunt voor het volgende deel, waarin we deze variatie verder concretiseren aan de hand van vier empirisch gefundeerde profielen. Deze profielen maken het mogelijk om verschillen in trajecten en posities systematisch te analyseren.

Sectie 3 - Profielen van denizenship in bedelarij

12. Bedelarij in Brussel maakt een spectrum zichtbaar van posities waarin grondrechten weliswaar formeel bestaan, maar in hun feitelijke toegang en concrete uitwerking voorwaardelijk en differentieel gerealiseerd worden. Met toegang verwijzen we naar de mogelijkheid om rechten effectief te activeren, bijvoorbeeld via administratieve erkenning of praktische bereikbaarheid, terwijl de concrete uitwerking betrekking heeft op de mate waarin deze rechten ook leiden tot daadwerkelijke bescherming, zoals stabiele huisvesting, waardig werk, voldoende inkomen of adequate zorg.

De toegang tot en invulling van grondrechten blijken daarbij niet uniform, maar gestructureerd door een geheel van voorwaarden, onder meer verbonden aan verblijfsstatuut en arbeidsmarktpositie, die in de praktijk niet steeds haalbaar zijn of waarvan de weg ernaartoe vaak onduidelijk blijft. Het gaat met andere woorden om verschillen in de feitelijke mogelijkheden om rechten te realiseren binnen eenzelfde stedelijke context. Het zijn precies deze gedifferentieerde toegangsvormen die leiden tot uiteenlopende posities van denizenship.

Om deze variatie verder te analyseren, werken we met vier empirisch gefundeerde profielen op basis van denizenship en dimensies van superdiversiteit. Deze profielen zijn geen strikte classificaties, maar analytische constructies die toelaten om terugkerende patronen zichtbaar te maken in de manier waarop mensen die bedelen zich verhouden tot arbeid en tot sociale grondrechten, en in de voorwaarden waaronder deze toegang tot stand komt, en vaak wordt begrensd.

§ 1 - Gestold denizenship: Bedelen als enige inkomen

13. In een eerste profiel vormt bedelen de primaire – en vaak enige – manier om in het levensonderhoud te voorzien. Personen in deze positie verblijven vaak reeds gedurende langere tijd in Brussel, maar blijven gevangen in een toestand van administratieve en sociaaleconomische precariteit.

Kenmerkend is dat zij zich in de praktijk buiten formele systemen van registratie en bescherming bevinden. Dit kan gaan om personen zonder wettig verblijf, waaronder ook EU-burgers die zich, bijvoorbeeld door het ontbreken van inschrijving bij de gemeente of door langdurige informele tewerkstelling, niet kunnen beroepen op sociale bijstand, laat staan op sociale zekerheid (Collet, 2013; Damery, 2019; Misje, 2022; Nijhoff et al., 2024).

In deze context verloopt de toegang tot inkomen, huisvesting en zorg voornamelijk via informele circuits, waaronder occasioneel zwart werk. In sommige gevallen is dringende medische hulp de enige vorm van overheidsinterventie. De koppeling tussen arbeid en sociale bescherming - die in reguliere trajecten toegang tot rechten structureert - is hier grotendeels afwezig of onderbroken. Hierdoor ontstaat een situatie waarin niet alleen toegang tot rechten beperkt is, maar ook de mogelijkheden om deze toegang te herstellen of te verbeteren bijzonder gering blijven en vaak onduidelijk zijn.

14. In de interviews komt deze situatie scherp naar voren in de beschrijving van administratieve barrières die moeilijk te doorbreken zijn. Unieburgers zoals Jovan (21,

Roemenië) en Romeo (57, Roemenië) kunnen zich formeel beroepen op vrij verkeer, maar beschrijven hoe het ontbreken van een (referentie)adres hen buiten OCMW-hulp, ziekteverzekering en reguliere arbeid plaatst: zonder adres geen papieren, zonder papieren geen werk, zonder werk geen bescherming. Jovan, die we op straat spreken tijdens het bedelen, zegt bijvoorbeeld:

> "Pour travailler, le seul chose pour avoir des papiers, je ne peux pas. Parce que j'ai pas d'adresse. Donc, je ne travaille pas et comme ça je n'ai pas de papiers. Et pas d'argent." Hij leeft dag per dag: "Je dois prendre le futur ici, Bruxelles, jour par jour… Je ne peux pas attendre quelque chose du futur… Premier problème : trouver une place. Une adresse."

Romeo vat zijn situatie kernachtig samen: "Ik heb alleen mijn Roemeens paspoort. Ik heb hier geen adres… dan kunt u ook niet officieel werken."

Formeel vergelijkbare categorieën, zoals EU-burgers, kunnen dus sterk gestratificeerd geraken door een combinatie van individuele trajecten en institutionele voorwaarden. Hoewel zij zich in principe kunnen beroepen op vrij verkeer, functioneren zij in de praktijk als quasi-rechteloze denizens. Hun toegang tot bestaanszekerheid, huisvesting, maatschappelijke ondersteuning en gezondheidszorg blijft gefragmenteerd en vaak afhankelijk van informele relaties of dringende noodhulp.

In deze context verschijnt bedelen niet als keuze, maar als uitweg binnen een situatie waarin andere opties ontbreken. Een straathoekwerker omschrijft dit als "de cirkel van functioneel geweld": mensen met ervaring en vaardigheid in hun stiel blijven jarenlang in precair verblijf en zwart werk hangen, sterven soms in een barak, terwijl een relatief beperkte administratieve doorbraak zoals een referentieadres hen toegang zou kunnen bieden tot huisvesting en zorg.

Vanuit een grondrechtenperspectief legt dit profiel de uiterste rand van het spectrum bloot. Rechten bestaan formeel, maar worden in de praktijk ontoegankelijk doordat ze gekoppeld zijn aan voorwaarden die net voor deze mensen onbereikbaar blijven (Nash, 2009; Turner, 2016). Bedelen wordt dan de plaats waar de ontoegankelijkheid van sociale grondrechten het meest zichtbaar wordt.

§ 2 - Transitief denizenship: Bedelen na breukervaringen

15. In tegenstelling tot het vorige profiel, waarin bedelen een meer structurele en langdurig gestolde positie van uitsluiting markeert, gaat het hier om trajecten van neerwaartse beweging waarin mensen pas na opeenvolgende breuken in een kwetsbare positie terechtkomen. Het gaat om personen die niet permanent uitgesloten waren, maar bij wie verlies van werk, gezondheidsproblemen, relationele breuken of het wegvallen van huisvesting een crisis veroorzaken die tot tijdelijke noodmaatregelen dwingt, en tegelijk een proces van sociale achteruitgang in gang kan zetten. Onderzoekster Ann Clé verwoordde dat zo:

> "Ik heb gesproken met een jonge, gezonde vrouw van 23. Zo iemand kan toch makkelijk gaan werken, denk je op het eerste gezicht. Maar wat alle bedelaars gemeen

> hebben, is een trauma… Het verlies van een partner leidt er bij sommigen toe dat ze gaan drinken, hun werk kwijtraken en vervolgens ook hun woonst." (Hubo, 2007)

In deze trajecten bestaat er vaak nog een recente aansluiting met arbeid en sociale bescherming, maar die blijkt fragiel. Anders dan in het eerste profiel is de verhouding tot formele systemen hier dus niet volledig afwezig, maar wel onderbroken of uitgehold. De toegang tot rechten verdwijnt niet noodzakelijk volledig maar wordt onderbroken of verliest aan effectiviteit, waardoor mensen in een situatie terechtkomen waarin informele strategieën zoals bedelen noodzakelijk worden (Dean & Gale, 1999).

16. Yannick (20, Moldavië) bedelt samen met zijn broer (23) in het centrum van Brussel om geld te verzamelen om door te reizen naar Parijs, waar hun ouders leven. Ze werkten beiden in de streek rond Hoogstraten in de fruitpluk, maar werden niet correct uitbetaald: na de mislukte seizoensarbeid vertrokken ze. Hier zien we hoe mensen eerst via informeel of tijdelijk werk deel uitmaken van de arbeidslogica, maar na vormen van uitbuiting naar bedelen kantelen – een dynamiek die ook in onderzoek naar circulaire arbeidsmigratie wordt beschreven (Andresen & Friberg, 2025; Pahl, 1987).

Na het verlies van werk is de stap naar sociale bescherming bovendien niet vanzelfsprekend. Tijdelijke werkloosheid aanvragen behoort vaak niet tot de reële mogelijkheden, omdat ze niet lang genoeg rechten opbouwden of niet op de correcte manier waren ingeschreven. Hierdoor vallen ze vanuit een relatief stabiele burgerpositie (met werk, woning, netwerk) terug in een precaire denizenpositie aan de rand van het systeem. Internationale literatuur wijst in dat verband op het risico op "downward mobility" in stedelijke armoederegimes (Andresen & Friberg, 2025; Busch-Geertsema, 2010).

Wojciech (37, Pools) illustreert deze dynamiek. Hij werkte jarenlang in Amsterdam in de logistiek, verhuisde naar Brussel en verloor zijn vriendin aan alcohol. Hij beschrijft hoe hij ooit in de metro sliep, maar daar door geweld zwaar verbrand raakte toen iemand zijn matras in brand stak; hij lag twee weken in coma in het ziekenhuis. Nu is hij medisch ongeschikt om te werken, slaapt en bedelt nabij het Zuidstation, en overleeft met hulp van buurtbewoners die hem voedsel en dekens brengen. Zijn verhaal maakt zichtbaar hoe snel een traject van arbeidsdeelname kan verschuiven naar een situatie waarin bedelen de laatste overblijvende inkomensstrategie wordt (Soare et al., 2025), en zo kan overgaan van een tijdelijke noodoplossing naar de meer gestolde positie die in het eerste profiel werd beschreven.

17. In deze trajecten is de verhouding tot arbeid dus niet afwezig, maar gekenmerkt door breuk. Bedelen verschijnt vaak eerst als tijdelijke noodstrategie, maar kan langer duren wanneer herstel uitblijft of wanneer institutionele steun ontoereikend is. Wie formeel nog burger of rechthebbende is, ervaart dat die rechten niet eenvoudig terug te activeren zijn na een sociaal of biografisch kantelmoment (Nash, 2009; Turner, 2016).

Vanuit een grondrechtenperspectief toont dit profiel dus niet zozeer de uiterste rand van het systeem, zoals in profiel 3.1, maar eerder de kwetsbaarheid van posities die ogenschijnlijk nog op rechten en bescherming aansluiten. Het maakt zichtbaar hoe snel toegang tot rechten kan eroderen wanneer arbeid, gezondheid, huisvesting of relationele stabiliteit wegvallen, en hoe bedelen in die context kan functioneren als symptoom van een transitieve, maar potentieel bestendigende vorm van denizenship.

§ 3 - Circulair denizenship

18. In tegenstelling tot profiel 3.2, waarin bedelen vooral verschijnt na opeenvolgende breuken binnen een min of meer lineair traject van arbeid, wonen en sociale bescherming, maakt bedelen in dit derde profiel deel uit van bredere, vaak transnationale overlevingsstrategieën waarin mobiliteit een centrale rol speelt. Het gaat hier om mensen die zich niet in één vaste context situeren, maar zich bewegen tussen landen en steden, en daarbij verschillende vormen van inkomsten combineren afhankelijk van mogelijkheden en beperkingen in die contexten (Misje, 2022; Tyldum & Friberg, 2023). Vaak betreft het circulerende families, onder meer Roma-families, die voor bepaalde periodes naar Brussel komen om te bedelen en daarna terugkeren naar hun land van herkomst.

19. In deze trajecten is er doorgaans een duidelijke oriëntatie op arbeid. Mensen komen naar Brussel met de intentie om te werken, maar botsen op structurele barrières die hun toegang tot de arbeidsmarkt bemoeilijken of onderbreken. Het kan gaan om tijdelijke of informele jobs, het ontbreken van contracten, beperkte toegang tot regulier werk, of situaties van loonverlies of uitbuiting, waardoor arbeid niet noodzakelijk leidt tot effectieve bestaanszekerheid (Andresen & Friberg, 2025; Pahl, 1987). Bedelen ontstaat hier dus niet buiten arbeid, maar juist in de breuklijnen ervan. Wat deze trajecten kenmerkt, is dat arbeid niet afwezig is, maar precair, discontinu en vaak onbeschermd. Deze combinatie sluit aan bij literatuur die informaliteit en overlevingsstrategieën situeert op het snijvlak van arbeid, mobiliteit en sociale uitsluiting (Williams & Windebank, 2002).

Mobiliteit speelt hierin een sleutelrol. Mara (34, Roemenië) bedelt aan de bankautomaat aan het Stéphanieplein. Ze is op het moment van het interview al vijf maanden in Brussel en zegt dat ze over drie weken teruggaat, om daarna opnieuw te komen bedelen: “Er is daar niks, hier is het dan nog beter.” Ze slaapt in een portiek nadat de winkels sluiten, zonder gebruik te maken van de nachtopvang in Samusocial. Ze vertelt over haar baby en kind van 7 in Roemenië: haar man, die geen werk heeft, zorgt daar voor de kinderen. Met elk briefje van 10 of 20 euro dat ze in Brussel krijgt, koopt ze hier basisgerief en stuurt ze geld of materiaal terug: pennen en schoolspullen, kleren, “een jas voor de baby”. Ze herhaalt dat ze liever zou werken – afwassen bijvoorbeeld – maar dat ze zonder papieren geen toegang heeft tot formele jobs. Bedelen noemt ze “verschrikkelijk”; haar schaamte is expliciet aanwezig in haar verhaal. Zulke ambivalente ervaringen sluiten aan bij onderzoek dat bedelen bij Roma-families situeert tussen economische noodzaak, familiedruk en morele spanningen (Bodner & Leininger, 1992; van Baar, 2011).

Grigore (mid 40, Roemenië) circuleert tussen Roemenië, Italië en Brussel. Hij heeft een appartement in Ploiești, werkte enkele maanden in België in de bouw bij een Roemeense baas, maar werd niet betaald. Hij toont een Flixbus-ticket om terug naar Roemenië te gaan, terwijl hij in Brussel op straat slaapt en actief bedelt om de laatste middelen bijeen te krijgen, onder meer voor de operatie van één van zijn kinderen. In zulke trajecten maakt bedelen deel uit van bredere, circulaire strategieën waarin de afwezigheid van stabiel werk en stabiele bescherming gecompenseerd wordt door verplaatsing tussen plaatsen en systemen. Dergelijke circulaire migratiepatronen zijn uitgebreid beschreven in onderzoek naar mobiele EU-burgers die zich tussen verschillende stedelijke contexten bewegen om inkomsten te genereren (Groen et al., 2023; Misje, 2022; Tyldum & Friberg, 2023).

20. Inkomstenverwerving, zorg en verblijf raken in deze trajecten verspreid over verschillende nationale en stedelijke contexten, met vaak moeilijk combineerbare voorwaarden en rechten. Superdiversiteit toont zich hier precies in deze gelaagde stratificatie. Binnen deze circulaire trajecten is bedelen bovendien nauw verweven met familiale en transnationale verantwoordelijkheden. Inkomsten worden vaak gedeeld met of doorgestuurd naar familieleden in het land van herkomst. Bedelen wordt hier dus onderdeel van bredere zorgarrangementen die zich over grenzen heen uitstrekken (Schrooten et al., 2026a). Gezinsconfiguraties - zoals de aanwezigheid van afhankelijke familieleden in het herkomstland of gescheiden huishoudens – verhogen daarbij mogelijks de druk om inkomsten te genereren, ook in contexten van extreme precariteit.

Daarnaast speelt ook de arbeidspositie een centrale rol: de beperkte toegang tot stabiele, formele arbeid en een gebrek aan kansen in het land van herkomst dwingt mensen tot het combineren van verschillende inkomensstrategieën, waaronder bedelen, die vervolgens worden ingebed in deze transnationale zorgnetwerken.

21. Vanuit een rechtenperspectief laat dit profiel opnieuw een dubbele spanning zien. Enerzijds zijn betrokkenen formeel niet volledig uitgesloten: als EU-burgers beschikken zij over rechten zoals vrij verkeer, in het land van herkomst verblijven ze legaal. Anderzijds blijft hun effectieve toegang tot sociale bescherming en arbeidsrechten in België sterk beperkt door voorwaarden zoals inschrijving, stabiele arbeid en administratieve erkenning (Collet, 2013; Misje, 2022; Nijhoff et al., 2024). Rechten bestaan formeel, maar worden slechts onder voorwaarden realiseerbaar, en net die voorwaarden blijken in de praktijk moeilijk houdbaar binnen circulaire en transnationale trajecten.

Kinderen zoals Marta (15) en haar zus (11) belichamen dat idee van circulair denizenship. Zij maken deel uit van een Roemeens gezin dat één of twee keer per jaar naar Brussel komt, rond metro Louise bedelt en in die periode op straat slaapt. In Roemenië gaan ze naar school en wonen ze in een huis; in Brussel hebben ze geen inschrijving, geen contact met sociale organisaties en geen stabiele opvang. Een moeder verwoordt de logica achter het meenemen van kinderen zo: “Ik neem mijn kinderen mee omdat ik niemand heb om op ze te passen. En mensen geven sneller als ze kinderen zien. Het is niet omdat ik dat wil, maar omdat het moet.” In hun leven wordt “lidmaatschap” opgesplitst over tijd en ruimte: onderwijsrechten in Roemenië, vrij verkeer in de EU, maar geen enkele staat die een geïntegreerd pakket van kinderrechten, huisvesting en bestaanszekerheid garandeert.

22. In termen van denizenship gaat het hier dus om een vorm van circulair denizenship”: in hun land van herkomst hebben deze gezinnen formeel burgerschap en vaak een huis, maar weinig werk en sociale bescherming; in Brussel hebben ze recht op vrij verkeer, maar meestal geen inschrijving, OCMW-rechten of duurzame huisvesting (Collet, 2013; Groen et al., 2023; Misje, 2022). Hun rechten zijn gefragmenteerd in tijd en ruimte – onderwijs en kinderbijslag in het land van herkomst, tijdelijke opvang of straatleven in Brussel – zonder dat ergens een stabiel sociaal contract bestaat. Ze zijn te mobiel voor klassieke integratielogica’s, maar te structureel aanwezig om als louter passanten te worden gezien (Tyldum & Friberg, 2023; Vertovec, 2022).

23. Vanuit een rechtenperspectief verschilt dit profiel dus duidelijk van profiel 3.2. Waar daar vooral de erosie van eerder bestaande rechten en bescherming centraal stond na breukervaringen, toont dit profiel hoe rechten van meet af aan versnipperd raken over

verschillende plaatsen, regimes en verantwoordelijkheden. Bedelen verschijnt hier niet enkel als tijdelijke noodstrategie na verlies, maar als onderdeel van een circulair georganiseerd overlevingspatroon waarin mobiliteit tegelijk een hulpbron en een bron van blijvende uitsluiting vormt. Het profiel maakt zo zichtbaar hoe denizenship niet alleen ontstaat door sociale daling, maar ook door de structurele fragmentatie van rechten over nationale en stedelijke contexten heen.

§ 4 - Partieel denizenship: Bedelen als aanvullende strategie binnen ontoereikende bescherming

24. Een vierde profiel omvat mensen die niet volledig uitgesloten zijn, maar zich bevinden in een situatie waarin bestaande inkomsten of voorzieningen onvoldoende zijn om in basisbehoeften te voorzien. In tegenstelling tot profiel 3.3, waar bedelen ingebed raakt in circulaire en transnationale trajecten van mobiliteit, gaat het hier om mensen die niet volledig uitgesloten zijn en ook niet primair tussen verschillende nationale contexten bewegen, maar zich bevinden in een situatie waarin bestaande inkomsten of voorzieningen onvoldoende zijn om in basisbehoeften te voorzien. Bedelen verschijnt in dit profiel dus niet als gevolg van structurele rechteloosheid of transnationale fragmentatie, maar als een aanvullende strategie binnen een formeel beschermingskader dat in de praktijk tekortschiet.

Het kan daarbij gaan om personen met een formeel inkomen uit een uitkering – leefloon, invaliditeitsuitkering, pensioen of werkloosheidsuitkering – voor wie bedelen fungeert als een noodzakelijke aanvulling op een ontoereikend sociaal minimum. Vaak gaat het om Belgische burgers of langdurige residenten met een arbeidsverleden, die na ziekte, arbeidsongeschiktheid of relatiebreuken in een soort laaggeschakelde versie van hun eerdere burgerschap terechtkomen (Groen et al., 2023; Turner, 2016). Ze blijven formeel volledig burger, maar ervaren dagelijks dat het sociaal contract niet langer garandeert dat huur, energie en basisuitgaven haalbaar zijn.

25. Pol en José illustreren dit profiel op verschillende manieren. Pol, 54 jaar en Belg, woont in een woonzorgcentrum, ontvangt een uitkering en gaat toch bijna dagelijks de straat op om te bedelen. Hij vertrekt rond zes uur ’s ochtends met zijn rolstoel richting metrostations als Rogier of het slachthuis en probeert daar in vijf à zes uur een bedrag bijeen te krijgen dat het gat in zijn maandbudget helpt dichten. Hij krijgt 113,67 euro “zakgeld” per maand en beschrijft hoe hij zonder bedelen nauwelijks ruimte heeft om zelf keuzes te maken rond voeding, kleine aankopen of het ondersteunen van anderen: “Je moet niet te ver springen… dus dan ga ik bedelen om toch iets bij te hebben.”

Pol noemt bedelen expliciet “werken”: hij blijft vaak vijf à zes uur op dezelfde plek zitten, in weer en wind, en houdt rigoureus bij hoeveel hij krijgt: “Deze morgen had ik 10 euro 90 cent. Maar de zondag had ik er 45… Waarom zou ik daarover liegen?”. Hij gebruikt een deel van het geld om snoep en koekjes te kopen voor mensen in Poverello of het woonzorgcentrum, noteert alles in een schriftje en omschrijft zichzelf als iemand die voor anderen wil zorgen, ook al heeft hij zelf weinig. De straat wordt zo een tweede werkplek, naast het formalistische regime van zorg en uitkering, wat doet denken aan literatuur die bedelen analyseert als informeel werk en relationele praktijk (Deleu et al., 2026; Zelano, 2018).

José, een Belgische veertiger met een lange geschiedenis van dakloosheid, straatleven en

activisme, bevindt zich in een vergelijkbare denizenpositie, maar vanuit een ander traject. Hij woont in een studio via een sociaal verhuurkantoor en krijgt een invaliditeitsuitkering via de mutualiteit waarmee hij huur en vaste kosten betaalt. Toch blijft hij bedelen om te kunnen leven in plaats van enkel te overleven: "Quand t'as un logement, tu survis avec la mendicité… il faut de toute manière trouver une petite source de revenus sur le côté parce qu'il n'y a pas assez." Hij beschrijft hoe hij zich professionaliseerde in "la manche": hij kent de goede plekken verspreid over Brussel, wisselt van locatie om controle te vermijden en heeft doelbedragen per dag.

De trajecten van Pol en José tonen dat formele toegang tot bescherming niet noodzakelijk betekent dat bestaanszekerheid effectief gegarandeerd is. Ze hebben papieren, een adres, een ziekteverzekering, soms een eigen woning of woonzorgplaats. Maar hun uitkering is zo laag en hun vaste kosten zo hoog dat ze afhankelijk zijn van de straat om een minimum aan waardigheid, keuzevrijheid en sociale rol te behouden. Bedelen is voor hen tegelijk inkomensstrategie en ruimte van sociaal burgerschap: een plek waar ze gezien worden, relaties onderhouden en – in Pols geval – zelf kleine vormen van zorg voor anderen opnemen.

26. In deze gevallen is de relatie tot arbeid niet volledig verdwenen, maar getransformeerd. Bedelen wordt door respondenten soms expliciet als arbeid begrepen, of minstens als een vorm van gestage en doelgerichte inspanning binnen een context waarin andere inkomstenbronnen ontoereikend blijken. José spreekt over bedelen in bijna professionele termen; Pol beschrijft nauwgezet hoeveel hij bedelt en hoe dat geld opnieuw circuleert in zorg voor anderen. Bedelen wordt hier dus niet alleen een inkomensstrategie, maar ook een manier om een zekere sociale rol, waardigheid en handelingsruimte te behouden.

Vanuit een denizenship-perspectief legt dit profiel een scherpe spanning bloot. Aan de ene kant garandeert de verzorgingsstaat formele sociale rechten, zoals uitkeringen, medische zorg, soms begeleide huisvesting. Aan de andere kant zijn de bedragen en voorwaarden vaak zo krap, en de kosten zo hoog, dat mensen feitelijk gedwongen worden bijkomende praktijken te ontwikkelen, zoals bedelen, zwartwerk of het opgeven van autonomie in strikte zorgregimes (Collet, 2013; Dewanckel et al., 2022). Beleidsdiscours dat deze mensen framet als "dubbele profiteurs" miskent die realiteit: het veronderstelt dat sociale rechten volstaan en dat bedelen dus moreel verdacht is, terwijl veldwerk toont dat velen met een uitkering simpelweg niet rondkomen en via bedelen proberen een minimum aan waardigheid en zelfbepaling over hun stedelijk bestaan te behouden (Adriaenssens & Soare, 2023; Schrooten et al., 2023). In hun dagelijks leven staan zij dichter bij andere denizens dan hun formele status doet vermoeden.

Vanuit een rechtenperspectief vormt dit profiel dus opnieuw een duidelijk contrast met profiel 3.3. Waar daar rechten gefragmenteerd waren over verschillende nationale contexten en mobiliteit zelf een centrale overlevingsstrategie vormde, laat dit profiel zien hoe ook relatief meer ingebedde "binnenstaanders" hun rechten slechts partieel en onder voorwaarden kunnen realiseren. Denizenship verschijnt hier niet als gevolg van circulatie of afwezigheid van formele rechten, maar van de ontoereikende concrete uitwerking ervan. Bedelen wordt zo een prisma om te zien hoe ook wie formeel beschermd is, in de praktijk kan terugvallen op informele strategieën om een menswaardig bestaan enigszins vol te houden.

CONCLUSIE

27. In dit artikel vertrokken we vanuit de vaststelling dat bedelarij in Brussel zich niet laat vatten via één dominant beeld of één homogeen profiel. Door bedelen te benaderen via de lens van denizenship en superdiversiteit werd het mogelijk om die complexiteit analytisch te structureren, zonder haar te reduceren. De vier profielen die we onderscheidden maken zichtbaar dat bedelarij samenhangt met uiteenlopende posities ten aanzien van grondrechten, en dat deze posities niet eenvoudigweg kunnen worden begrepen in termen van in- of uitsluiting.

28. De analyse toont dat toegang tot grondrechten niet alleen wordt bepaald door formele status, maar door specifieke configuraties van factoren zoals verblijfsstatuut, administratieve inschrijving, arbeidsparticipatie en structurele erkenning; die in de praktijk ongelijk toegankelijk zijn. Rechten bestaan formeel, maar worden in hun feitelijke toegang en concrete uitwerking gradueel, voorwaardelijk en vaak fragmentair gerealiseerd. Het is precies deze combinatie van voorwaarden en drempels die leidt tot uiteenlopende vormen van denizenship.

De vier profielen maken duidelijk hoe dit spectrum zich concreet manifesteert. In het eerste profiel wordt de uiterste rand zichtbaar, waar toegang tot rechten structureel geblokkeerd blijft en bedelen de enige overblijvende inkomensstrategie wordt. Het tweede profiel toont hoe dergelijke posities ook kunnen ontstaan via breuktrajecten, waarbij mensen na verlies van werk, gezondheid of huisvesting geleidelijk afglijden en rechten moeilijk opnieuw kunnen activeren. In het derde profiel verschijnt denizenship als een meer structureel circulair fenomeen, waarbij rechten gefragmenteerd zijn over verschillende nationale contexten en mobiliteit tegelijk een hulpbron en een bron van uitsluiting vormt. Het vierde profiel ten slotte laat zien dat ook formeel ingesloten “binnenstaanders” slechts partieel toegang hebben tot grondrechten, wanneer bestaande beschermingsmechanismen onvoldoende blijken om een menswaardig bestaan te garanderen.

29. Wat deze uiteenlopende posities met elkaar verbindt, is dat rechten niet zozeer afwezig zijn, maar onder voorwaarden functioneren die niet aansluiten bij de leefrealiteit van betrokkenen. De analyse maakt daarmee zichtbaar dat de spanning tussen formele rechten en feitelijke toegang niet uitzonderlijk is, maar structureel ingebed ligt in de manier waarop sociale bescherming en arbeid op elkaar worden afgestemd. Denizenship verwijst in die zin niet enkel naar een tussencategorie tussen burgerschap en uitsluiting, maar naar een manier om te begrijpen hoe toegang tot rechten in de praktijk wordt georganiseerd, gefilterd en begrensd.

Vanuit dit perspectief kan bedelarij gelezen worden als een concrete uitdrukking van die spanning. Ze maakt zichtbaar waar de grenzen liggen van bestaande systemen van bescherming, en hoe die grenzen in het dagelijks leven worden ervaren en omzeild. Daarmee verschuift de analyse van de vraag wie al dan niet recht heeft op ondersteuning, naar de vraag onder welke voorwaarden rechten effectief realiseerbaar zijn – en voor wie niet.

30. Deze bijdrage laat zo zien dat bedelarij niet enkel begrepen moet worden als een probleem van overlast, individuele keuzes of culturele verschillen, maar als een venster op de werking van grondrechten in een superdiverse stedelijke context. Door de uiteenlopende vormen van denizenship zichtbaar te maken, draagt de analyse bij aan een beter begrip van

waar en hoe de toegang tot grondrechten stokt, en welke structurele spanningen daarbij een rol spelen.

BIBLIOGRAFIE

Adriaenssens, S., Schrooten, M., & De Bock, B. (2025). De rol van bedelen in de overlevingsstrategieën van Brusselse straatbewoners. *Brussels Studies. La revue scientifique pour les recherches sur Bruxelles / Het wetenschappelijk tijdschrift voor onderzoek over Brussel / The Journal of Research on Brussels*.

Adriaenssens, S., & Soare, T. (2023). Bedelaars in Brussel: Dimensies van sociale uitsluiting en publieke perceptie. In J. Coene, T. Ghys, B. Hubeau, S. Marchal, P. Raeymaeckers, R. Remmen, W. Van Doren, W. Vandenhole, & H. Van Regemortel (Red.), *Armoede en ongelijkheid: Jaarboek 2023* (pp. 301-315). Acco.

Ahmad, M.-T. H., & Busch-Geertsema, V. (2024). Homeless migrants and EU mobile citizens in Europe. *European Journal Of Homelessness*, *18*(1), 131-153.

Andresen, S., & Friberg, J. H. (2025). At the edges of the welfare state: When front-line bureaucrats meet migrant Roma beggars in Norway. *Nordic Journal of Migration Research*, *15*(4). https://doi.org/10.33134/njmr.864

Bodner, A., & Leininger, M. (1992). Transcultural nursing care values, beliefs, and practices of American (USA) Gypsies. *Journal of Transcultural Nursing: Official Journal of the Transcultural Nursing Society*, *4*(1), 17-28. https://doi.org/10.1177/104365969200400104

Borevi, K. (2023). Scandinavian approaches to begging as a policy problem and the double insider/outsider status of marginalized intra-EU migrants. *Journal of Social Policy*, *52*(2), 276-293. https://doi.org/10.1017/S0047279421000556

Busch-Geertsema, V. (2010). Defining and measuring homelessness. In E. O'Sullivan, V. Busch-Geertsema, D. Quilgars, & N. Pleace (Red.), *Homelessness research in Europe: Festschrift for Bill Edgar and Joe Doherty* (pp. 19-40). FEANTSA. https://www.researchgate.net/publication/268055088_Defining_and_Measuring_Homelessness

Clé, A., & Adriaenssens, S. (2007). *Bedelarij onderzocht. Een beknopte samenvatting van het onderzoek*. Koning Boudewijnstichting.

Collet, E. (2013). *The integration needs of mobile EU citizens: Impediments and opportunities*. Migration Policy Institute Europe.

Damery, S. (2019). Homeless in the house of God? An investigation of home and homelessness among undocumented migrants living in a Brussels church. *Migration Studies*, *7*(3), Article 3. https://doi.org/10.1093/migration/mny004

Dean, H., & Gale, K. (1999). Begging and the contradictions of citizenship. In H. Dean (Red.), *Begging questions. Street-level economic activity and social policy failure* (pp. 13-26). Policy Press.

Deleu, H., Schrooten, M., & Debruyne, P. (2026). Achter bedelen gaat een netwerk van relaties schuil. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, *117*(2), 21-30.

Dewanckel, L., Schiettecat, T., Hermans, K., Roose, R., Van Lancker, W., & Roets, G. (2022). Researching the non-take up of social rights: A social work perspective. *The British Journal of Social Work*, *52*(3), 1416-1434. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcab117

Fekete, L. (2014). Europe against the Roma. *Race & Class*, *55*(3), 60-70.

Friberg, J. H. (2018). Poverty, networks, resistance: The economic sociology of Roma migration for begging. *Migration Studies*. https://doi.org/10.1093/migration/mny038

Friberg, J. H. (2024). Migration and street work among marginalized Roma: From livelihood strategies in Romania to political realities in Norway. In *The Political Economy of Extreme Poverty in Eastern Europe*. Routledge.

Friberg, J. H., Borevi, K., Brochmann, G., Tyldum, G., & Djuve, A. B. (2025). Roma migration and the cumulative causation of diverging policy responses in Scandinavia. *International Migration Review*, *59*(1), 274-296. https://doi.org/10.1177/01979183231187629

Groen, R., Giesen, G., & Nijhoff, K. (2023). EU mobile citizens: Challenges and successes. How small to medium-sized towns and businesses deal with EU mobile citizens. In A. Andriopoulou (Red.), *Migrating in small- and medium-sized towns. Experiences, challenges, perspectives for participation. Proceedings of the mid-term PISTEConference, Thessaloniki, 13-14/03/2023* (pp. 27-50). Urbino University Press.

Hubo, B. (2007, februari 1). Onderzoek ontkracht geruchten over bedelaars. *Bruzz*. https://www.bruzz.be/samenleving/onderzoek-ontkracht-geruchten-over-bedelaars-2007-02-01

Misje, T. (2022). The precarious inclusion of homeless EU migrants in Norwegian public social welfare: Moral bordering and social workers' dilemmas. *Critical Social Policy*, *42*(3), 448-468. https://doi.org/10.1177/02610183211036580

Nash, K. (2009). Between citizenship and human rights. *Sociology*, *43*(6), 1067-1083. https://doi.org/10.1177/0038038509345702

Nijhoff, K., Giesen, G., & Groen, R. (2024). Local struggles and lack of structures: Housing and registration of European mobile citizens. *Ars Æqui*, *14*, 12-28. https://doi.org/10.61801/Arsaequi.2024.269

Nyers, P. (2018). *Irregular citizenship, immigration, and deportation*. Routledge.

Pahl, R. E. (1987). Does jobless mean workless? Unemployment and informal work. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *493*, 36-46.

Pleysier, S. (2015, februari 12). Verboden te bedelen. *Sociaal.Net*. https://sociaal.net/opinie/verboden-te-bedelen/

Samyn, S. (2024). *The denizen rebel. Pathways of the hidden homeless in the shadow of the welfare state* [PhD dissertation]. Ghent University.

Schrooten, M., Debruyne, P., & Deleu, H. (2026a). Een transnationale blik op bedelen. In M. Schrooten, P. Debruyne, & H. Deleu (Red.), *Zichtbaar onzichtbaar: Bedelen in onze samenleving* (pp. 165-182). Owl Press.

Schrooten, M., Debruyne, P., & Deleu, H. (Red.). (2026b). *Zichtbaar onzichtbaar: Bedelen in onze samenleving*. Owl Press.

Schrooten, M., Soare, T., Debruyne, P., & Adriaenssens, S. (2023, juni 13). Bedelen in Brussel: Voorbij de valse tegenstellingen. *Sociaal.Net*. https://sociaal.net/achtergrond/bedelen-in-brussel-voorbij-de-valse-tegenstellingen/

Soare, T., Adriaenssens ,S.& Hermans, K. (2025). Housing quality and homelessness among people who beg. *Housing Studies*, *40*(6), 1401-1427. https://doi.org/10.1080/02673037.2024.2347310

Turner, B. S. (2016). We are all denizens now: On the erosion of citizenship. *Citizenship studies*, *20*(6-7), 679-692.

Tyldum, G., & Friberg, J. H. (2023). Mobility at the margins: The facilitating and risk-reducing role of clustered migration in migration for begging between Romania and Norway. *International Migration*, *61*(1), 205-219. https://doi.org/10.1111/imig.12999

van Baar, H. J. M. (2011). *The European Roma: Minority representation, memory, and the limits of transnational governmentality*. Amsterdam University Press.

Vertovec, S. (2007). Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies*, *30*(6), 1024-1054.

Vertovec, S. (2022). *Superdiversity: Migration and Social Complexity*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203503577

Williams, C. C., & Windebank, J. (2002). The uneven geographies of informal economic activities: A case study of two British cities. *Work, Employment and Society*, *16*(2), 231-250. https://doi.org/10.1177/095001702400426820

Zelano, K. (2018). Balancing informality and need – policy responses to informal East-West migration in Austria, the Netherlands and Sweden. *Policy Studies*, *39*(5), 535-559. https://doi.org/10.1080/01442872.2018.1487051